การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ: แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน

Buddhist Tourism Management: Guidelines for Tourism Promotion for Tourists to Develop Temples and Communities

พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทฺนโต (สุทนต์)
พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑฺโฒ (บุญทอง)
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: narongsag@gmail.com

บทคัดย่อ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ: แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน กล่าวถึง การท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน จะเห็นได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ผู้ท่องเที่ยวไม่มุ่งหวังที่จะได้รับผลตอบแทน แต่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนอารมณ์ เพื่อทำนุบำรุงสุขภาพ และเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น ในแง่ของการท่องเที่ยวนั้น หมายความเป็นแต่การเดินทางเพียงอย่างเดียว หรือมีมุมมองเฉพาะในส่วนของผู้เดินทางเท่านั้นหากพิจารณาจากกระบวนการของการท่องเที่ยวจะพบว่า เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นซึ่งกันและกันระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้จัดบริการด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น และประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว

หลักการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน จะเห็นได้ว่าการเดินทางไปปฏิบัติธรรมของนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและคนต่างชาตินั้น เกิดจากการที่ตาได้เห็นรูปจากโฆษณาในสื่อต่าง ๆ การได้เห็นตัวอย่างเชิงประจักษ์ด้วยตาตัวเอง หรือ การที่หูได้ยินเสียงจากโฆษณาในสื่อต่าง ๆ การได้ยินจากเพื่อนและญาติมิตร เหล่านี้สามารถเกิดแรงจูงใจผลักดันอยู่ภายในให้เกิดการอยากลอง อยากเรียนรู้ อยากทำในสิ่งที่ตนปรารถนา การท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน จะเน้นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาเป็นหลัก ซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบพิธีกรรม สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนามิได้มีเพียงผู้ที่นับถือศาสนานั้นเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชม หากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆ ยังให้ความสนใจเข้าชมความงดงามของอาคาร วัตถุต่างๆ หรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตสงบใจ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงพุทธ, การส่งเสริมการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน

Abstract

Buddhist Tourism Management: Guidelines for Tourism Promotion for Temple and Community Development Tourists discusses tourism for temple and community development. It can be seen that it is a tourism that tourists do not expect to receive returns. But it's a trip for relaxation to maintain health and to satisfy curiosity in terms of tourism Means only traveling alone or have a view only on the part of the traveler, if considering the process of tourism. It will be found that It is a mutual relationship between tourists, travel service provider local government agency and people in tourist attractions

Principles of tourism promotion for tourists to develop temples and communities. It can be seen that the pilgrimage of tourists, both Thai and foreigners, caused by eyes seeing images from advertisements in various media, seeing empirical examples with their own eyes or hearing sounds from advertisements in various media, hearing from friends and relatives. These can be motivated to drive within, causing a desire to try, want to learn, want to do what they desire, local tourism by way of promoting tourism for tourists to develop temples and communities Will focus on travel for religious reasons. This may include traveling to pay homage to sacred objects or performing rituals Religious ceremonies are not only visited by people of that religion. But other tourists Still interested in visiting the beauty of buildings, various objects or going to relax and calm the mind

Key word: Buddhist tourism, Tourism promotion, Tourism for development temples and communities

1. บทนำ

การเดินทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนานี้สำหรับในสังคมไทยที่มีศาสนาพุทธเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจนั้น มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เรียกว่า เป็นการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาบ้าง หรือการท่องเที่ยวเชิงพุทธบ้าง เพราะ 96% ของคนไทยนับถือศาสนาพุทธ ที่มีมานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 1822 ที่อาณาจักรสุโขทัยรับเอาพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท แบบลังกาวงศ์เข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติ (สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, 2530: 60) ในทางธรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธนั้น

พระพุทธเจ้าทรงประกาศเป้าหมายของการปฏิบัติธรรมไว้ชัดเจนเช่นกัน ซึ่งเป็นเครื่องมือบอกแนวทางในอนาคตว่า ผู้ปฏิบัติตามธรรมที่พระองค์สอนจะสามารถก่อประโยชน์ได้ในวันนี้ และมีผลไปถึงประโยชน์ในภายหน้า เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามพบกับประโยชน์สุขที่แท้จริง พระองค์ตรัสสอนเชิงเปรียบเทียบ ในปฐมอัปปมาทสูตรว่า “รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายที่สัญจรไปบนแผ่นดิน รอยเท้าเหล่านั้นย่อมรวมลงได้ในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างเลิศกว่ารอยเท้าทั้งหลายเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ฉันใด ธรรมที่ยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) และประโยชน์ในภายหน้าคือ (สัมปรายิกัตถะ) ได้แก่ ความไม่ประมาท ก็ฉันนั้น” (สำ.สฬา. (ไทย) 15/128/151.)

ประเทศไทยมีการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในรูปแบบต่างๆ มากมายตามภูมิภาคต่างๆมีการแบ่งออกได้หลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีการนำทุนชุมชน วัฒนธรรม ที่เป็นวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และประเพณีดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มาใช้ในการสร้างคุณค่า สร้างรายได้ ในกิจกรรมการท่องเที่ยว ให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” เป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคม และมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงาม และประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี (กรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, 2556: 23) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้ประชาชน และเพิ่มรายได้ให้ประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญ ในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคตามนโยบายของรัฐบาลโดยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ประโยชน์ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม อันจะนำไปสู่การสร้างและกระตุ้นจิตสำนึกรักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย (พระมหาธัชธร สิริมงฺคโล, 2556: 1) ฉะนั้นในแง่ของการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ: แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชนนั้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ศาสนสถานและศิลปวัฒนธรรม ที่สำคัญของมนุษย์สร้างขึ้น เช่น วัด พระปรางค์ อุโบสถ วิหาร สถูปเจดีย์ พระพุทธรูป ศาลาการเปรียญ หอไตร นั้นเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของชนชาติไทยสะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และเทคโนโลยี การจัดการของผู้คนในสังคมเป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการในสาขาต่าง ๆ ทั้งด้านโบราณคดีศาสนสถาน วัฒนธรรม จารีตประเพณี สถาปัตยกรรม

ศิลปกรรม สุนทรียศาสตร์ฯลฯ ทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดนั้น นับว่ามีคุณค่าและมีบทบาทที่สำคัญยิ่ง เพราะวัดเป็นแหล่งที่เชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและเป็นสถานที่รวบรวมมรดก ศิลปวัฒนธรรม และศิลปกรรมอันวิจิตรงดงามเพียบพร้อมด้วยคุณค่าทางศิลปะที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ นอกจากนี้วัดยังประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทั้งทางภูมิสถาปัตยกรรมที่สวยงาม วัดจึงเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และมีคุณค่าทางศิลปะที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ (วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์, 2533: 89-90)

ปัจจุบันการท่องเที่ยวของไทยได้มีการพัฒนารูปแบบไปอย่างมาก หลากหลายวัตถุประสงค์และมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามประเภทของการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นต้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางที่มีการผสมผสานสลับกันไปสลับกันมาระหว่างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวเชิงทัศน์ศึกษา หรืออาจกล่าวสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนาหมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมความงดงามของโบราณสถาน โบราณวัตถุเที่ยวชมงานพุทธศิลป์นมัสการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กราบไหว้พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบที่เคารพนับถือ และเพื่อการปฏิบัติธรรม (กฤษณา รักษาโฉม และคณะ, 2556) จะเห็นได้ว่า ัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ เพราะมีพุทธศิลป์เป็นแหล่งจูงใจ พุทธศิลป์เป็นทัศนูปกรณ์ในการสอนธรรมะได้อย่างยอดเยี่ยม ฉะนั้นเมื่อศึกษาความหมายของพุทธศิลป์ให้ลึกซึ้ง ลงไปแล้วจะเห็นว่าเป็นเรื่องของธรรมะทั้งสิ้น จึงเห็นว่าการอนุรักษ์ไว้นั้นมีคุณค่าทางการดำรงพระพุทธศาสนาไว้ และเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย และยังเป็นแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของชาติดีขึ้นได้ ฉะนั้นวัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม มีทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม (พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง, 2553: 1)

เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ: แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน ผู้เขียนจริงมีการยกเนื้อเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อให้มาเป็นรูปแบบในการมองภาพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธให้ การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีการนำทุนชุมชน วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และประเพณีดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นต้น

2. นิยามการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน

การท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน จะเห็นได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ผู้ท่องเที่ยวไม่มุ่งหวังที่จะได้รับผลตอบแทน แต่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนอารมณ์ เพื่อทำนุบำรุงสุขภาพ และเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2550: 5) ซึ่งการท่องเที่ยวนั้นเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่ง

เกี่ยวกับการจัดเตรียมที่พัก การหาอาหารและการให้ความบันเทิงแก่นักเดินทาง (Traveler) ผู้ซึ่งมาเยี่ยมสถานที่ที่มิใช่ที่อาศัยถาวรหรือที่ทำงานประจำของเขา ทั้งนี้การเดินทางท่องเที่ยว (Travel) ไม่ได้เป็นอุตสาหกรรม แต่เป็นการรวมตัวของธุรกิจอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับการบริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งในระบบของการท่องเที่ยว (Gee,Y.,James, C.,Deriter,J., & Choy,L., 2007: 5-6) ในแง่ของการท่องเที่ยวนั้น หมายความเป็นแต่การเดินทางเพียงอย่างเดียว หรือมีมุมมองเฉพาะในส่วนของผู้เดินทางเท่านั้นหากพิจารณาจากกระบวนการของการท่องเที่ยวจะพบว่า เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นซึ่งกันและกันระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้จัดบริการด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น และประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น หากจะอธิบายความหมายของคำว่า การท่องเที่ยวให้ครอบคลุม อาจต้องพิจารณา 4 ประเด็น

นักท่องเที่ยว คือ ผู้ที่เดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ โดยที่วัตถุประสงค์ในการเดินทางของนักท่องเที่ยวจะเป็นปัจจัยกำหนดกิจกรรม และแหล่งท่องเที่ยวที่เลือกเดินทางไปเยือน

ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว คือ ผู้ประกอบการที่ผลิตสินค้าและการบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการหรือวัตถุประสงค์ในการเดินทางของนักท่องเที่ยว

หน่วยงานภาครัฐ คือ องค์กรของรัฐที่มีหน้าที่ดูแลกำกับการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามนโยบายที่รัฐได้วางไว้

ประชาชนในท้องถิ่น คือ ประชาชนท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับนักท่องเที่ยวในการต้อนรับและการเป็นเจ้าบ้านที่ดี แล้วยังได้มีโอกาสเข้ามาประกอบอาชีพเป็นบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้อีกด้วย (ธนกฤต สังข์เฉย, 2550: 4)

การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมการผ่อนคลายความเครียดที่ปัจจุบันได้รับความนิยมเพิ่มสูงขึ้นพร้อม ๆ กับรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการผ่อนคลายความเครียดแล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยวยังสามารถสร้างเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย กล่าวคือ รายได้ที่จะกระจายสู่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนที่เกี่ยวข้องในลักษณะของการสร้างงาน และ นำไปสู่การสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่น ซึ่งภาครัฐได้กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของประเทศ และกลุ่มจังหวัดการท่องเที่ยวทุกภูมิภาคของไทย (มาโนช พรหมปัญโญ และคณะ, 2556) ซึ่งการท่องเที่ยวนั้น คำว่า “ไปเที่ยว” มีความหมายว่า การเดินทางไปยังสถานที่ใดที่หนึ่งทั้งใกล้และไกล เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินขยายความการท่องเที่ยวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 551) ซึ่งการเดินทางออกจากที่พักในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เป็นการชั่วคราวเพื่อการเยี่ยมญาติมิตร หรือวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพ เช่น การพักผ่อน การเล่นกีฬา การประชุม การสัมมนาการท่องเที่ยวนี้ มีลักษณะ 5 ประการประกอบด้วย

ประการที่ 1 การท่องเที่ยวที่เกิดจากการเคลื่อนที่ของมนุษย์สู่ที่หมายต่างๆ รวมทั้งการหยุดพัก ณ ที่เหล่านั้น

ประการที่ 2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวมี 2 ส่วน คือ การเดินทางสู่จุดหมาย และการหยุดพัก ประกอบกิจกรรม ณ จุดหมายนั้น

ประการที่ 3 การเดินทางและการหยุดพักเกิดขึ้นนอกภูมิลำเนาและที่ทำงาน การท่องเที่ยวจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดกิจกรรม แตกต่างจากกิจวัตรของเจ้าของถิ่นที่เดินทางผ่านและพัก (Davidson Rob, 1995: 2) การส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นควรมีองค์ประกอบโดยสำคัญอันประกอบด้วย การส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นว่าการท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ หรือที่เรียกกันว่า 5As ประกอบด้วย

ประการที่ 1 ความดึงดูดใจ (Attraction) คือ ทรัพยากรที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัว เช่น ชายหาดขาว ป่าที่มีพันธุ์ไม้นานาชนิด หรือความงดงามที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ทะเลสาบ รีสอร์ทในหุบเขา เป็นต้น

ประการที่ 2 ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) คือ การเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเดินทางเข้าถึงสถานที่ได้อย่างสะดวก มีการจัดสร้างเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกสบาย

ประการที่ 3 สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) คือ ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทองเที่ยว สร้างสิ่งอานวยความสะดวกขั้นพื้นฐานขึ้นในแหล่งท่อง เที่ยว เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน ระบบการสื่อสารต่าง ๆ

ประการที่ 4 ที่พัก (Accommodation) คือ สถานที่พักแรม ซึ่งบางครั้งอาจมีการนอนพักค้างภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ควรมีการจัดบริการที่พักแรมภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

ประการที่ 5 กิจกรรม (Activity) คือ กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การเดินป่า การล่องแก่ง การพายเรือ หรือ การจัดงานรื่นเริง การบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น (กุลวดี ละมายจีน, 2552: 5-6)

นอกจากนี้การท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน มีรูปแบบของการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามความสำคัญของสภาพแวดล้อมไว้ 12 รูปแบบ ประกอบด้วย

รูปแบบที่ 1 แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะ ทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศนั้น มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น

รูปแบบที่ 2 แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะวิทยาการ (Arts and Sciences Educational Attraction Standard) แหล่งท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยวเป็นรูปแบบ

การท่องเที่ยวแบบใหม่ ที่สามารถเพิ่มเติมได้อีกมากมายตามความนิยมของคนในแต่ละยุคสมัย ปัจจุบันมีปรากฏอยู่หลาย ๆ แห่ง เช่น พิพิธภัณฑ์เฉพาะทาง แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี และ MICE เป็นต้น

รูปแบบที่ 3 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Attraction) แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่ มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมืองพิพิธภัณฑ์ วัด ศาสนสถาน เป็นต้น

รูปแบบที่ 4 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction) สถานที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน มีความแปลกตาของสภาพธรรมชาติ และมีภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์ หรือเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ (Special Environmental Features) หรือสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางวิชาการก็ได้

รูปแบบที่ 5 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ (Recreational Attraction) แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการพักผ่อนและเสริมสร้างสุขภาพ ให้ความสนุกสนาน บันเทิง และการศึกษาหาความรู้ แม้ไม่มีความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม แต่มีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมสมัย เช่น สถานบันเทิง สวนสัตว์ สวนสนุก สนามกีฬาและสวนสาธารณะ ที่มีลักษณะพิเศษ

รูปแบบที่ 6 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction) แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสม และถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา ประกอบด้วยงานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปะ วัฒนธรรมสินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษาชนเผ่า เป็นต้น เช่น งานแสดงของช้างจังหวัดสุรินทร์ งานร่มบ่อสร้างจังหวัดเชียงใหม่ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

รูปแบบที่ 7 แหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติอย่างหนึ่งที่ต้องมีการกำหนดมาตรการความปลอดภัยที่ชัดเจน เพื่อควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยวใดๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติของประเทศไทย ให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

รูปแบบที่ 8 แหล่งท่องเที่ยวประเภทชายหาด (Beach Attraction) สถานที่ที่มีชายหาดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติและอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นบริเวณชายหาด ได้แก่ การเล่นน้ำ การอาบแดด เล่นกีฬาทางน้ำ กีฬาชายหาด การนั่งพักผ่อน เป็นต้น

รูปแบบที่ 9 แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก สถานที่ที่มีน้ำตกเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติและอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ได้แก่ การว่ายน้ำ การพักผ่อน การเดินสำรวจน้ำตก การล่องแก่ง การดูนก เป็นต้น

รูปแบบที่ 10 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทถ้ำ สถานที่ที่มีถ้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน เพื่อความเพลิดเพลิน และนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย เช่น การเข้าชมบรรยากาศหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ การศึกษาด้านโบราณคดีของมนุษย์ยุคต่างๆ ที่เคยอยู่อาศัยในถ้ำ การนมัสการพระพุทธรูป การให้อาหารสัตว์ การปีกนิก เป็นต้น

รูปแบบที่ 11 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทเกาะ เกาะเป็นสถานที่ที่มีลักษณะพิเศษและมีธรรมชาติงดงามอันเป็นเอกลักษณ์ที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน การทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเล่นกีฬาทางน้ำ การดำน้ำ การชมถ้ำใต้น้ำ และอื่น ๆ ต้องมีการดูแลจากผู้เกี่ยวข้อง และเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างเข้มงวด เพราะมีความเสี่ยงต่อการถูกทำลายมากที่สุด

รูปแบบที่ 12 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทแก่ง สถานที่ที่มีแก่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน เพื่อความเพลิดเพลิน และนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลัก เช่น การล่องแก่ง การพายเรือ การพักแรม และการเดินป่า อาจเสริมกิจกรรมการศึกษาธรรมชาติเข้าไปด้วย ได้แก่ การดูนก การสำรวจธรรมชาติ การศึกษาพันธุ์พืชต่าง ๆ เป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2563: ออนไลน์)

ในส่วนที่ได้ยกมาเกี่ยวกับการเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน จะเห็นได้ว่า รูปการท่องเที่ยวมีส่วนที่สำคัญคือ ท่องเที่ยวยังสามารถสร้างเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่ง ถ้าพูดถึงในแง่ของการพัฒนาวัด ถือว่า เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว เนื่องจากการพัฒนาวัดจะต้องหลักสำคัญ คือ การดึงดูด การเข้าถึง การอำนวยความสะดวก ที่พัก และกิจกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้การท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาวัดและชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมทางด้านพระพุทธศาสนาไปในตัวด้วย

3. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน

แนวทางในการหลักการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน จะเห็นได้ว่าการเดินทางไปปฏิบัติธรรมของนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและคนต่างชาตินั้น เกิดจากการที่ตาได้เห็นรูปจากโฆษณาในสื่อต่าง ๆ การได้เห็นตัวอย่างเชิงประจักษ์ด้วยตาตัวเอง หรือ การที่หูได้ยินเสียงจากโฆษณาในสื่อ

ต่าง ๆ การได้ยินจากเพื่อนและญาติมิตร เหล่านี้สามารถเกิดแรงจูงใจผลักดันอยู่ภายในให้เกิดการอยากลองอยากเรียนรู้ อยากทำในสิ่งที่ตนปรารถนา ซึ่งพระพุทธเจ้า ได้เคยตรัสไว้ว่า “การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ภาวะที่แสดงให้รู้ความหมาย การพูดการเปล่งวาจา การกล่าว การป่าวร้อง การโฆษณาของบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล มีจิตไม่เป็นกุศล หรือมีจิตเป็นกลาง ๆ รูปที่เป็นปัจจัยภายนอกนี้ ได้ชื่อว่า เป็นวจีบัญญัติ” (อภิ.สง. (ไทย) 34/850/234) การท่องเที่ยวในพื้นที่ ที่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และศาสนา ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จุดเด่นของการท่องเที่ยวประเภทนี้มักจะขึ้นอยู่กับเรื่องราวหรือวาทกรรม ความเป็นมาและประวัติศาสตร์ของสถานที่ท่องเที่ยวนั้น โดยเฉพาะการทำให้เกิด “สิ่งที่เหลือเชื่อ สิ่งที่ไม่น่าเป็นไปได้หรือเป็นไปได้ยาก” ในปัจจุบันการท่องเที่ยวในแหล่งโบราณคดีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เช่น โบสถ์โบราณในคริสต์ศาสนา พุทธสถานในศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ประกอบด้วยเรื่องราวหรือวาทกรรมที่มีมาเป็นเวลานาน รวมถึงสถาปัตยกรรมที่เป็นสิ่งสนับสนุนความสมจริงให้กับวาทกรรมสถานที่ประเภทนี้ จึงเป็นสถานที่ที่ผู้คนให้ความสนใจมากยิ่งขึ้นรวมถึงวิธีการเผยแพร่เรื่องราวเหล่านี้ทำได้ง่ายขึ้นในปัจจุบันโดยอาศัยวิธีการของการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ยิ่งทำให้เรื่องราวของสถานที่แพร่กระจายออกไปได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้นสถานที่ท่องเที่ยวประเภทนี้ถ้าหากมีความสะดวกสบายน้อยเข้าถึงได้ยาก ย่อมได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากขึ้นไปอีก และเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยทุกภูมิภาคจะมีเอกลักษณ์และมีความโดดเด่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และคณะ, 2556) ในส่วนนี้จะกล่าวถึงความเป็นมาของการส่งเสริมการท่องเที่ยวว่า วัดเป็นบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง โดยมีรายละเอียดว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวยังสถานที่ต่าง ๆ มักจะมีวัตถุประสงค์หรือมีสิ่งที่ดึงดูดใจต่างๆ กันไป บ้างก็ต้องการเดินทางไปยังที่ใดที่หนึ่งเพื่อชื่นชมธรรมชาติ ความงาม ตากอากาศ แต่สิ่งหนึ่งที่มีพลังดึงดูดให้ผู้คนจำนวนมากเดินทางดั้นด้นไป ก็คือ การเดินทางไปยังสถานที่สำคัญทางศาสนาของตน วัดนั้นดำรงตำแหน่งสถานที่สำคัญสำหรับนักท่องเที่ยวมาช้านาน เป็นสิ่งดึงดูดใจที่มีอิทธิพลสูง และจะมีต่อไปไม่มีวันสิ้นสุด ซึ่งบทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้น ดังนี้ว่า

วัดเป็นสถานที่ ๆ มีบริเวณมีอาคารสถานที่กว้างขวาง มีข้าวของเครื่องใช้มากมาย วัดจึงอยู่ในฐานะที่จะเป็นที่พึ่งพิงแก่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มได้ โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อยให้ได้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวได้มากขึ้น นับเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ ให้สามารถเดินทางท่องเที่ยว เปิดหูเปิดตามากขึ้น ในอดีตนั้น กิจการที่พักแรมก็ถือกำเนิดมาจากการที่ศาสนสถานให้ที่พักแก่ผู้เดินทางไปจาริกบุญ มีหลักฐานปรากฏว่าในเส้นทางที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปแสวงบุญในประเทศอินเดียหรือในบริเวณที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรโรมัน วัดหรือโบสถ์มีบทบาทในการให้ที่พักแก่ศาสนิกชน บางแห่งก็เปิดให้พักฟรี บางแห่งก็เรียกเก็บเงินเพื่อเอาไปบำรุงวัด ซึ่งถือได้ว่านั่นคือต้อนกำเนิดของการประกอบกิจการที่พักแรม (Bhatia, A.K., 1983: 237) สภาพของวัดที่มีสถูปเจดีย์ วิหาร อุโบสถ องค์

พระพุทธรูปและสิ่งต่างๆ อันประกอบรวมกันเป็นวัด อยู่ในสภาพที่เหมาะสม วัดที่มีบริเวณสะอาดสะอ้าน ตัวอาคารสง่างาม ไม่อยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม พระสงฆ์ปฏิบัติตนสมควรแก่กิจของสงฆ์ สำรวม และสามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม แก่ผู้ไปเยือนฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่วัดให้และสร้างความประทับใจ แก่นักท่องเที่ยวได้ โดยปกติวิสัย

วัดเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมอันเป็นผลงานของช่างสกุลต่างๆ เป็นผลงานที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยจิตใจศรัทธา จึงมักเป็นศิลปกรรมชั้นยอด วัดจึงเป็นแหล่งที่จะให้นักเรียน นักศึกษา และคนทั่วไปได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ และชื่นชมผลงาน อันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางรวบรวม เก็บรักษา และดูแลศิลปวัตถุเหล่านั้น ให้อยู่ในสภาพที่ดี ศิลปวัตถุเหล่านั้น มิได้เป็นแต่เพียงวัตถุเก่าแก่ที่งดงามด้วนศิลปะเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าของความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ ที่สะท้อนให้เห็นได้เป็นรูปธรรม ในรูปของศิลปกรรมแบบต่างๆ อันเปรียบเหมือนสะพานเชื่อมสายใยของอดีตกับปัจจุบันไม่ให้ขาดออกจากกัน (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2535 : 44) ปัจจุบันการท่องเที่ยว เชิงศาสนา หรือทัวร์ไหว้พระทำบุญวันสำคัญต่างๆ นับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวสาหรับกลุ่มคนที่มีความสนใจพิเศษที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในประเทศไทย ทั้งนี้เพราะตามคติความเชื่อที่ถือว่าการได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต จากรายงานดังกล่าวพบว่า “วัด” เป็น ทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวที่สะท้อนอารยธรรม และวิถีชีวิตของท้องถิ่นอันเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีกด้วย (สุดาทิพย์ นันทโชค, 2555) วัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีโอกาสดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก เกิดจากการที่ตัวของวัดเองมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมศิลปกรรมหรือความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่น่าสนใจ หรือวัดอาจอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เป็นตัวดึงดูดทาให้วัดเป็นผลพลอยได้จากทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ซึ่งควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอื่นๆ ไปพร้อมๆ กันด้วย การท่องเที่ยวเชิงศาสนาพุทธหรือเชิงพุทธนั้น คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังศาสนสถานหรือสถานที่ที่มีความสำคัญทางศาสนา เพื่อเยี่ยมชมการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การนมัสการเกจิอาจารย์ รวมไปถึงการทำกิจกรรมด้านศาสนา เช่น การนั่งวิปัสสนากรรมฐาน การนั่งสมาธิตามสถานที่ที่จัดไว้สำหรับปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ประวัติความเป็นมาของศาสนสถานต่างๆ พร้อมกับ สามารถนำหลักธรรมคำสอน ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันโดยกิจกรรมการท่องเที่ยวทางศาสนา ได้แก่ การเยี่ยมชมวัดวาอารามต่างๆ การไปนมัสการพระเกจิอาจารย์และบูชาศาสนสถาน และ ปฏิบัติจงกรมหรือนั่งวิปัสสนากรรมฐานและได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย

1) แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนา คือ อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา คือ ที่ประดิษฐานรูปเคารพสถานที่สำหรับศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนาตลอดจนที่พักของ

นักบวชตามศาสนานั้น โดยมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ ตามกิจกรรมการใช้ที่แตกต่างกัน ศาสนาสถานบางแห่งที่ไม่มีความโดดเด่นทางด้านสถาปัตยกรรมหรือประวัติศาสตร์ก็จะไม่นับรวมเข้าอยู่ในแล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ ประเภทของศาสนาสถานแบ่งตามแต่ละศาสนา

2) สถานที่ท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม หมายถึงสถานที่สำหรับบำบัดจิตใจโดยการเข้าฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาได้แก่ การนั่งสมาธิ และทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อฝึกฝนจิตใจให้สงบ (ธนกฤต สังข์เฉย, 2550: 63)

การท่องเที่ยวเชิงศาสนาพุทธ หรือเชิงพุทธนั้น มิใช่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมสถานที่เพียงเท่านั้น แต่หากเป็นการมองสรรพสิ่งแวดล้อมอย่างเข้าใจ และปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ต่อ คน สัตว์ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตประเพณี และวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมนั้นๆ ซึ่งมีคุณประโยชน์มากมาย สามารถสืบสานอนุรักษ์คุณค่าของศิลปะไทยให้คงอยู่ไปกับพระพุทธศาสนา ถือเป็นการเรียนรู้ในด้านประเพณี วัฒนธรรม กิจกรรม และความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนการพัฒนาจิตใจมนุษย์ให้สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา คือ ต้องการให้ทุกคนเป็นคนดี ซึ่งสำหรับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน จะเน้นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาเป็นหลัก ถือเป็นการปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่ยุคแรก ๆ ซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วอาจไม่มีการทองเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบันการเดินทางลักษณะนี้มักจะรวมกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากกิจกรรมทางพุทธศาสนาเข้าอยู่ด้วย ซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบพิธีกรรม สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนามิได้มีเพียงผู้ที่นับถือศาสนานั้นเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชม หากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆ ยังให้ความสนใจเข้าชมความงดงามของอาคาร วัตถุต่างๆ หรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตสงบใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมที่วุ่นวายในปัจจุบันนี้ ผู้คนโดยทั่วไปต่างให้ความนิยมสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา เป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจกันมากขึ้น (ศุภลักษณ์ อัครางกูร, 2551: 99) โดยหลักธรรมที่เชื่อมโยงกับการจัดกิจกรรมเชิงพุทธที่ควรนำเข้ามาสอดแทรก คือ ธรรมที่เป็นเหตุให้เป็นที่รัก ประกอบด้วย ธรรม 5 ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจารี ทั้งหลายธรรม 5 ประการ โดยมีดังต่อไปนี้

การเป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

การเป็นพหูสุต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน แล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดดีด้วยทิฏฐิ

1) การเป็นผู้มีวาจางาม เจรจาถ้อยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาชาวเมือง ที่สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้รู้ความหมายได้

2) การเป็นผู้ได้ฌาน 4 อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก

3) การทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน (องฺ.ปญฺจก. (ไทย) 22/232/374)

โดยในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธนั้น ควรมีการจัดกิจกรรมสำคัญโดยหลักการ อันประกอบด้วย

1) ปรับปรุงแบบการประกอบศาสนพิธีให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถประกอบศาสนพิธีได้ตรงตามพุทธบัญญัติ ประหยัด เรียบง่ายและเป็นประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียสุรุ่ยสุร่าย หรือไม่เหมาะสม

2) การจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษาที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้และศึกษาหลักธรรมทางศาสนา รวมทั้งความรู้อื่นอันเป็นประโยชน์ นอกจากนี้ ควรเสริมสร้างความรู้แก่ประชาชนให้มีความเข้าใจและยึดมั่นศรัทธาในหลักธรรมทางศาสนา เพื่อเป็นแนวทางให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

3) วัดควรเป็นที่พึ่งพิงของประชาชน โดยเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ในด้านต่างๆ เช่น การศึกษาสงเคราะห์สาหรับผู้ยากไร้ การฝึกอาชีพ การศึกษาพิเศษ การจัดแหล่งสาธิตความรู้ สวนสมุนไพร การสงเคราะห์บุคคลติดเชื้อโรคเอดส์ การเปิดโอกาสให้ชุมชนใช้วัดเป็นศูนย์รวมของกิจกรรม จัดลานกีฬาที่เหมาะสมตลอดจนใช้เป็นสถานที่ประชุมและประกอบกิจกรรมต่างๆ อันตอบสนองความต้องการของสังคม ทั้งนี้ เพื่อทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างแท้จริง โดยวัดเองจะต้องเริ่มดำเนินการอย่างจริงจัง โดยมีเจ้าอาวาสและบุคลากรในวัดเป็นแกนนำแล้ว ยังจะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจจากประชาชนรอบวัดและชุมชนอันเป็นพื้นเพที่ตั้งวัด รวมทั้งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ระดมการช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ เพื่อสนับสนุนกิจการของวัดให้มีบทบาทสำคัญ ในการช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชน และเป็นศูนย์รวมของความสุขสงบให้แก่สังคมได้อย่างแท้จริง (พระครูนิวิฐธรรมขันธ์ (เจริญ มุนิจารี), 2553: 153) สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยจะนึกถึงวัดและทุก ๆ ส่วนที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นวัด เช่น การได้มีสถานที่ทำบุญ ได้บริจาคทาน ได้ไหว้พระ ได้สนทนาธรรมกับพระ และได้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาติต่างศาสนา จะมองไปที่ความงดงามของงานก่อสร้างที่แปลกตา ความงดงามของพระพุทธรูป และผลงานเกี่ยวกับพุทธศิลป์ต่าง ๆ และขณะปัจจุบันนี้มีนักท่องเที่ยวต่างชาติ ได้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนากันมากขึ้นซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ในบรรดานักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ยังมีนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งที่ให้ความสนใจศึกษา และถึงขั้นเข้ามาปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ซึ่งจัดเป็นการเดินทางที่ก่อประโยชน์และความสงบสุขต่อผู้เดินทาง และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์ (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และคณะ, 2555: 23)

4. สรุป

การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ: แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน เป็นการอธิบายเกี่ยวกับ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนามีการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในรูปแบบต่างๆ มากมายตามภูมิภาคต่างๆมีการแบ่งออกได้หลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีหลักการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน จะเห็นได้ว่าการเดินทางไปปฏิบัติธรรมของนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและคนต่างชาตินั้น เกิดจากการที่ตาได้เห็นรูปจากโฆษณาในสื่อต่าง ๆ โดยจะเห็นได้ว่าวัดเป็นสถานที่ๆ มีบริเวณมีอาคารสถานที่กว้างขวาง มีข้าวของเครื่องใช้มากมาย วัดจึงอยู่ในฐานะที่จะเป็นที่พึ่งพิงแก่นักท่องเที่ยวบางกลุ่ม เป็นที่รวบรวมศิลปกรรมอันเป็นผลงานของช่างสกุลต่างๆ เป็นผลงานที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยจิตใจศรัทธา จึงมักเป็นศิลปกรรมชั้นยอด

นอกจากนี้ทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวที่สะท้อนอารยธรรม และวิถีชีวิตของท้องถิ่นอันเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน โดยเน้นแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน จะเน้นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาโดยมีหลักการในการทำกิจกรรม อันประกอบด้วย

1) ปรับปรุงแบบการประกอบศาสนพิธีให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถประกอบศาสนพิธีได้ตรงตามพุทธบัญญัติ ประหยัด เรียบง่ายและเป็นประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียสุรุ่ยสุร่าย หรือไม่เหมาะสม

2) การจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษาที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้และศึกษาหลักธรรมทางศาสนา รวมทั้งความรู้อื่นอันเป็นประโยชน์ นอกจากนี้ ควรเสริมสร้างความรู้แก่ประชาชนให้มีความเข้าใจและยึดมั่นศรัทธาในหลักธรรมทางศาสนา เพื่อเป็นแนวทางให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

3) วัดควรเป็นที่พึ่งพิงของประชาชน

5. เอกสารอ้างอิง

กรฤกษ์ ปิ่นแก้ว (2560). **การพัฒนานโยบายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

กฤษณา รักษาโฉม และคณะ (2556). “รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กระบวนการเปลี่ยนเส้นทางบุญ สู่เส้นทางธรรม”. **บทความวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2563). **ประเภทการท่องเที่ยว**. [ออนไลน์] : 12 ย่อหน้า. แหล่งที่มา :https://sites. google. com./site /tourisum.

กุลวดี ละมายจีน (2552). วัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. **เอกสารประกอบการสอนวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (หน่วยที่ 1)**.

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2535). “วัดกับการท่องเที่ยว”. **จุลสารการท่องเที่ยว**. ฉบับปีที่ 11 เล่มที่ 3

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2550). **วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ธนกฤต สังข์เฉย (2550). **อุตสาหกรรมการทองเที่ยวและการบริการ**. คณะวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี.

พระครูนิวิฐธรรมขันธ์ (2553). **วัดพัฒนา 52**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระมหาธัชธร สิริมงฺคโล (2556). “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง (2553). “การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์”. **ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และคณะ (2556). การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มาโนช พรหมปัญโญ และคณะ (2556). แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. **วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย**. ปีที่ 8 ฉบับที่ 2.

ราชบัณฑิตยสถาน (2556). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศิริวัฒนา อินเตอร์-พริ้นท์ จำกัด.

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ (2533). **“การท่องเที่ยว” ใน ตำรา-เอกสารวิชาการ**. กรุงเทพมหานคร: ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ, หน่วยศึกษานิเทศก์.

ศุภลักษณ์ อัครางกูร (2551). **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว**. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.

สุดาทิพย์ นันทโชค (2555). “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเขตจังหวัดสิงห์บุรี ของนักท่องเที่ยวสูงอายุ”. **ประชุมเชิงวิชาการ SWUMBA Research Conference, 17 กรกฎาคม พ.ศ.2555 ณ โรงแรมจัสมินเอ็กเซกคิวทีฟสวีท**.

สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ (2530). “กลุ่มพระพุทธรูปสี่อิริยาบถในศิลปะสุโขทัย : ความหมายทางพระพุทธศาสนาบางประการ”. **วารสารเมืองโบราณ**. ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 .

Bhatia, A.K (1983). **Tourism Development : Principle and Practices**. New Delhi: 2 nd Steering Publishers Private Limited.

Davidson Rob (1995). **Tourism. 2nd.ed**. Singapore Longman: Group Limited.

Gee,Y.,James, C.,Deriter,J., & Choy,L (2007). **Travel industry (2nd ed.)**. New York: John Wiley & Sons.